ปัญหาการกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร: วิเคราะห์ผ่านมุมมองเชิงนิติปรัชญาของโรนัลด์ ดวอร์คิน

The Problems of Exclusion from the Inheritance based on Unworthy: A Jurisprudential Analysis through the Lens of Ronald Dworkin

เกสราภรณ์ กันทาลักษณ์
Kessaraporn Kuntharak
ชยางกูร เพ็ชรปัญญา
Chayangkul Pethpunya
ฌาฏิวิทย์ ประยูรศรี
Chativit Prayoonsri
นิ่มสุภา สุภาจรูญ
Nimsupa Supajaroon
ปัญญดา สุขสมบูรณ์
Panyada Suksomboon
พิมพ์ชนก แก้วยนต์
Pimchanok Kaewyon
แพร ทองทรัพย์
Pare Thongsup
วิชยุตม์ ปิยัมบุตร
Vichayuth Piyambuit
อริศรา บุรีสิริรัตน์
Arissara Bureesirirat

นิสิตในหลักสูตรนิติศาสตรบัณฑิต (ปริญญาตรี)
คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ถนนพญาไท แขวงวังใหม่ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330
LL.B. Candidates
Faculty of Law, Chulalongkorn University, Phayathai Road, Pathumwan, Bangkok 10330
Corresponding author E-mail: 6549205734@student.chula.ac.th

(Received: July 16, 2025; Revised: September 1, 2025; Accepted: September 5, 2025)

บทคัดย่อ

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 6 ว่าด้วยมรดก ได้วางหลักเกณฑ์ที่ทำให้ทายาทเสียสิทธิในการรับมรดกไว้โดยมีประการหนึ่งที่สำคัญคือ “การกำจัดมิให้รับมรดก” อันเป็นการเสียสิทธิในการรับมรดกโดยผลของกฎหมาย ซึ่งมีมาตรา 1606 เป็นกรณีที่ทายาทถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร

มาตรา 1606 (1) มีประเด็นที่ผู้เขียนสนใจสองประเด็น ประเด็นแรก คือ การปรับใช้มาตราดังกล่าวในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 358/2554 ซึ่งอาจถูกมองว่าเป็นคำวินิจฉัยที่คลาดเคลื่อนไปจากหลักกฎหมายนั้น มีความเหมาะสมหรือไม่ เพียงใด และประเด็นที่สอง คือ การที่ทายาทลำดับเดียวกันฆ่าหรือพยายามฆ่ากันเอง ควรเป็นเหตุให้ถูกกำจัดมิให้รับมรดกหรือไม่ เพราะเหตุใด ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งตอบปัญหาสองประเด็นข้างต้น ผ่านมุมมองทางนิติปรัชญาของ โรนัลด์ ดวอร์คิน (Ronald Dworkin) โดยเน้นการศึกษาผ่านทัศนะที่มีต่อคดี Riggs v. Palmer (1889) อันเป็นข้อโต้แย้งแนวคิดของ เอช แอล เอ ฮาร์ท (H.L.A. Hart)

คำสำคัญ: การกำจัดมิให้รับมรดก, นิติปรัชญา, โรนัลด์ ดวอร์คิน, เอช แอล เอ ฮาร์ท, คดี Riggs v. Palmer

Abstract

The Civil and Commercial Code, Book 6 on Succession, establishes principles that can result in the disinheritance of heirs. One significant aspect is “disqualification from inheritance,” which is the loss of the right to inherit by the law. Section 1606 provides the criteria where an heir is excluded from succession as being unworthy.

Section 1606 (1) presents two issues of interest to the writers. The first issue concerns the application of this section in Supreme Court Judgment No. 358/2554, which may be viewed as a decision deviating from this legal principle. The question is whether this application is appropriate and to what extent. The second issue considers whether heirs of the same class who kill or attempt to kill each other should be excluded from succession and the rationale for this study. Therefore, this article aims to address the two issues mentioned above through the lens of Ronald Dworkin, focusing on his perspective on the case of Riggs v. Palmer (1889), which serves as a counter-argument to the ideas of H.L.A. Hart.

Keywords: Exclusion from Succession, Legal Philosophy, Ronald Dworkin, H.L.A. Hart, Riggs v. Palmer

1. บทนำ

หลักกฎหมายเรื่อง “การกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร” เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ทายาทเสียสิทธิในการรับมรดก โดยมีที่มาจากการประพฤติชั่วอย่างร้ายแรงหรือความมุ่งร้ายของทายาท โดยได้รับอิทธิพลมาจากกฎหมายโรมันเรื่อง “ความไม่ควร” ของทายาทที่ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรงและเข้าครอบครองทรัพย์มรดกหลังจากที่เป็นผู้ฆ่าเจ้ามรดก[1] ในประเทศไทยหลักกฎหมายเรื่องนี้ปรากฏอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1606 วรรคหนึ่ง ซึ่งวางหลักว่า

“บุคคลดั่งต่อไปนี้ต้องถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร คือ

(1) ผู้ที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดว่าได้เจตนากระทำ หรือพยายามกระทำให้เจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนตนถึงแก่ความตายโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ...”

อย่างไรก็ดี เหตุแห่งการกำจัดมิให้รับมรดกตามมาตราดังกล่าว ก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในหลายประเด็นด้วยกันในเรื่องเหมาะสมและเหตุต่าง ๆ ที่ทำให้ทายาทถูกมองว่าไม่สมควรได้รับมรดกนั้นครอบคลุมเพียงพอแล้วหรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอนุมาตรา (1) ที่แสดงออกชัดถึงการประพฤติชั่วอย่างร้ายแรงของทายาท ซึ่งหากพิจารณาตามตัวบทกฎหมายแล้ว จะพบว่ากฎหมายไทยยังไม่ครอบคลุมถึงกรณีที่ไม่สามารถดำเนินคดีแก่ทายาทที่ฆ่าเจ้ามรดกได้เพราะทายาทคนดังกล่าวถึงแก่ความตายไปก่อนแล้ว จึงไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด อีกทั้งยังไม่ครอบคลุมถึงกรณีที่ทายาทลำดับเดียวกันฆ่าหรือพยายามฆ่ากันเองด้วย จึงอาจทำให้เกิดปัญหาตามมาว่า หากศาลปรับใช้กฎหมายโดยเคร่งครัดตามตัวบท ในบางกรณีอาจทำให้บุคคลที่สังคมเห็นว่าควรถูกกำจัดมิให้รับมรดกเพราะดูเหมือนจะเป็นผู้ไม่สมควรนั้น กลับไม่ถูกกำจัดมิให้รับมรดก แล้วก็ได้รับมรดกของทายาทไป ซึ่งหากเป็นเช่นนี้อาจทำให้เกิดผลประหลาด และอาจถูกสังคมตั้งคำถามว่าได้ว่า เป็นการปรับใช้กฎหมายอย่างยุติธรรมแล้วจริงหรือไม่

ผู้เขียนเห็นว่า ในอดีตมีนักกฎหมายผู้โด่งดังอย่าง โรนัลด์ ดวอร์คิน (Ronald Dworkin, ค.ศ. 1931 – 2013) ผู้เป็นลูกศิษย์ของ เอช แอล เอ ฮาร์ท (H.L.A. Hart, ค.ศ. 1907 – 1992) โดยดวอร์คินได้แสดงทัศนะวิจารณ์คดีสำคัญเกี่ยวกับการกำจัดมิให้รับมรดก คือ คดี Riggs v. Palmer ในปี ค.ศ. 1889 ซึ่งมีประเด็นที่ศาลนิวยอร์กต้องวินิจฉัยว่า หลานที่ฆ่าปู่มีสิทธิรับมรดกตามพินัยกรรมของปู่หรือไม่ ทำให้ดวอร์คินนำคดีนี้หยิบยกขึ้นมาใช้ในการวิวาทะกับฮาร์ท เพื่อแสดงให้เห็นว่าระบบกฎหมายหาได้ประกอบด้วยเพียงแค่กฎเกณฑ์ (Rules) เท่านั้น หากแต่ยังมีหลักการ (Principles) ประกอบอยู่ด้วย

หากอาศัยมุมมองทางนิติปรัชญาของดวอร์คินที่กล่าวมาแล้วข้างต้น มาพิจารณาร่วมกับกฎหมายไทยเรื่องการถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควรตามมาตรา 1606 (1) ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะช่วยให้ปรับใช้มาตราดังกล่าวได้อย่างสมเหตุสมผล (Rational) มากขึ้น และช่วยอำนวยความยุติธรรมให้แก่สังคมได้ดียิ่งขึ้น โดยในบทความนี้ ผู้เขียนสนใจจะวิเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับมาตรา 1606 (1) สองประเด็น อันได้แก่

[1] นรัญญา เส็งเจริญ, ‘ปัญหาการถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควรตามมาตรา 1606 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์’ (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2565) 1.

ประเด็นแรก คือ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 358/2554 ที่ศาลตัดสินให้ทายาทที่ฆ่าเจ้ามรดกถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร แม้ว่าจะไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดนั้น มีความเหมาะสมหรือไม่ เพียงใด

ประเด็นที่สอง คือ หากมีคดีขึ้นสู่ศาลโดยปรากฏข้อเท็จจริงว่า ทายาทลำดับเดียวกันฆ่ากันเอง ศาลอาจตัดสินให้ทายาทที่กระทำการดังกล่าวถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร ได้หรือไม่ เพราะเหตุใด

2. เกิดอะไรขึ้นในคดี Riggs v. Palmer

ย้อนกลับไปในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 เกิดเหตุการณ์อันน่าสลดขึ้น เมื่อนายเอลเมอร์ อี. พาล์มเมอร์ (Elmer E. Palmer) ชายหนุ่มจากมลรัฐนิวยอร์กได้ลงมือสังหารนายฟรานซิส บี. พาล์มเมอร์ (Francis B. Palmer) ผู้เป็นปู่ของตนด้วยการวางยาพิษ เนื่องจากเกรงว่าจะเสียสิทธิในการรับมรดกหากว่าปู่ของตนแก้ไขพินัยกรรมยกมรดกให้ผู้อื่น

ภายหลังจากนั้น นายไฟโล ริกส์ (Philo Riggs) พร้อมด้วยญาติของนายฟรานซิสคนอื่น ๆ ได้ร่วมเป็นโจทก์ยื่นฟ้องนายเอลเมอร์เพื่อโต้แย้งสิทธิในการรับมรดก จนกระทั่งคดีได้ขึ้นสู่ศาลอุทธรณ์รัฐนิวยอร์กในปี ค.ศ. 1889 ศาลได้มีคำพิพากษาให้นายเอลเมอร์เสียสิทธิในการรับมรดก โดยนายโรเบิร์ต เอิร์ล (Robert Earl) หนึ่งในผู้พิพากษาเสียงข้างมากได้เขียนความเห็นขององค์คณะว่า “แม้กฎหมายที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรบัญญัติให้นายเอลเมอร์อาจเป็นผู้มีสิทธิในการรับมรดก แต่การตีความเช่นนั้นจะไม่สมเหตุสมผลและขัดแย้งต่อเจตนารมณ์แห่งกฎหมายที่มิให้ผู้ใดได้รับประโยชน์จากการกระทำผิดของตน (No one shall be permitted to profit by his own fraud) ซึ่งเป็นหลักการ (Maxim) สากล อีกทั้งยังเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย” ศาลยังได้ตั้งคำถามต่อไปอีกว่า ฝ่ายนิติบัญญัติลงมติผ่านกฎหมายโดยประสงค์ให้ผู้ก่อเหตุฆาตกรรมเจ้ามรดกได้รับสิทธิในมรดกเช่นนั้นจริงหรือไม่ และหากตีความตามตัวอักษรตามที่บัญญัติไว้สำหรับสถานการณ์ทั่วไปย่อมทำให้เกิดผลประหลาดในบางสถานการณ์[2]

3. มุมมองทางนิติปรัชญาในคดี Riggs v. Palmer

3.1 แนวคิดของ เฮท แอล เอ ฮาร์ท[3]

เฮท แอล เอ ฮาร์ท เป็นนักนิติศาสตร์ชาวอังกฤษ ที่มีบทบาทสำคัญในสำนักปฏิฐานนิยมทางกฎหมาย (Legal Positivism) โดยฮาร์ทมีแนวคิดว่ากฎหมายคือกฎเกณฑ์ที่รวมตัวกันอย่างเป็นระบบ (System of Rules) ซึ่งสามารถแยกออกเป็นสองประเภท ได้แก่

(1) กฎหมายปฐมภูมิ (Primary Legislation) เป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดบรรทัดฐานความประพฤติของคนในสังคม มีสภาพบังคับให้ทุกคนมีหน้าที่ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตาม

---

[2] Robert Earl and John Clinton Gray, ‘Riggs v Palmer’ (*New York State Unified Court System*, 8 October 1889) <https://www.nycourts.gov/reporter/archives/riggs_palmer.htm> accessed 9 May 2025.

[3] สิทธิกร ศักดิ์แสง และกิตติพิชญ์ โสภา, ‘ศาลสร้างหลักกฎหมายได้หรือไม่? ตามทัศนะ เฮท แอล เอ ฮาร์ท กับ โรแนล ดวอกิ้น’ (2560) 22(2) วารสารสมาคมนักวิจัย 81, 83.

(2) กฎหมายทุติยภูมิ (Secondary Legislation) เป็นกฎเกณฑ์ที่เกิดขึ้นเมื่อสภาพสังคมมีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น โดยเกิดจากการยอมรับอำนาจที่ชอบธรรมหรืออำนาจที่ได้รับความยินยอม ซึ่งมีบทบาทช่วยเสริมให้กฎหมายปฐมภูมิมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ ฮาร์ทยังเห็นว่าในกรณีที่ศาลจำต้องตัดสินคดีที่ยาก (Hard Cases) ซึ่งไม่มีกฎหมายปฐมภูมิ กฎหมายทุติยภูมิ หรือบทบัญญัติของกฎหมายใดอันจะสามารถนำมาปรับใช้แก่คดีนั้นได้แล้ว ศาลก็อาจสามารถใช้อำนาจในการสร้างหลักกฎหมายขึ้นมาบังคับใช้ความยุติธรรมได้

3.2 แนวคิดของ โรนัลด์ ดวอร์คิน

โรนัลด์ ดวอร์คิน เป็นนักนิติศาสตร์ชาวอเมริกันในสำนักกฎหมายธรรมชาติ ผู้ทรงอิทธิพลมากที่สุดคนหนึ่งในศตวรรษที่ 20 มีผลงานด้านนิติปรัชญาที่สำคัญมากมายอาทิ “Taking Rights Seriously” “A Matter of Principle” และ “Law’s Empire” แม้ว่าดวอร์คินจะศึกษาภายใต้การแนะนำของ เอช แอล เอ ฮาร์ท แห่งสำนักปฏิฐานนิยม แต่เขาก็มีความเห็นที่แตกต่างจากทฤษฎีของฮาร์ท หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิพากษ์กฎเกณฑ์การรับรองกฎหมาย (Rule of Recognition) ของฮาร์ท ว่าไม่สามารถอธิบายถึงหลักการที่ไม่มีสถานะเป็นกฎที่ชัดเจนในระบบกฎหมายหรือที่เรียกว่า “หลักการ” (Principles) ได้

ตามแนวคิดของดวอร์คินนั้น กฎเกณฑ์ (Rules) หลักการ และนโยบาย (Policy) มีความแตกต่างกัน โดยเขาอธิบายว่า “กฎเกณฑ์” คือเป็นการบังคับใช้อย่างเบ็ดเสร็จ ต้องปฏิบัติตามทั้งหมด เลือกได้เพียงจะใช้หรือไม่ใช้กฎเกณฑ์นั้นเลยเท่านั้น (All or Nothing Fashion)[4] ในขณะที่ “นโยบาย” เป็นบรรทัดฐานที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์บางประการในด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมือง ส่วนคำว่า “หลักการ” คือ บรรทัดฐานที่จะต้องยึดถือปฏิบัติเพื่อให้เกิดความยุติธรรม ความเท่าเทียม หรือศีลธรรมอันดี[5]

3.3 วิวาทะระหว่าง เอช แอล เอ ฮาร์ท และโรนัลด์ ดวอร์คิน ต่อคดี Riggs v. Palmer

คดีนี้เป็นจุดตัดสำคัญที่สะท้อนความขัดแย้งระหว่างแนวคิดของดวอร์คิน กับ ฮาร์ท โดยเฉพาะในบริบทที่ไม่มีบทบัญญัติทางกฎหมายมาปรับใช้แก่กรณีเฉพาะได้ ทั้งสองฝ่ายมีจุดยืนที่ต่างกันเกี่ยวกับบทบาทของกฎหมาย และหน้าที่ของผู้พิพากษาเมื่อเผชิญกับคดีที่ยาก (Hard Cases) โดยในมุมมองของฮาร์ท กฎหมายเป็นระบบของกฎที่สามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ต้องขึ้นอยู่หลักการอื่น ในขณะที่ดวอร์คินโต้แย้งว่ากฎหมายไม่ใช่เพียงกฎเท่านั้น แต่ยังมีหลักการอื่น ๆ ที่มีบทบาทสำคัญในการตีความและบังคับใช้กฎหมายด้วย

[4] Ronald Dworkin, *Taking Rights Seriously* (Bloomsbury 2013) 24.

[5] Ibid 22.

สำหรับฮาร์ท การวินิจฉัยคดีที่ยากไม่อาจถือว่าเป็นการบังคับใช้กฎหมายที่มีอยู่เดิม แต่เป็นการใช้ดุลพินิจ (Judicial Discretion) ของศาลในการกำหนดผลลัพธ์ที่เหมาะสม ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติทางกฎหมายที่ครอบคลุมโดยตรง ฮาร์ทอธิบายว่าระบบกฎหมายมีทั้งกฎปฐมภูมิ (Primary Rules) และกฎทุติยภูมิ (Secondary Rules) โดยหนึ่งในกฎทุติยภูมิที่มีความสำคัญคือกฎรับรอง (Rule of Recognition) ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่สังคมยอมรับว่ากฎใดควรถือเป็นกฎหมาย การที่ศาลต้องอาศัยหลักที่ไม่ปรากฏในบทบัญญัติของกฎหมาย แสดงว่าไม่มีเกณฑ์ที่ถือเป็นกฎหมายอันจะนำมาบังคับใช้กับกรณีนี้ได้ ดังนั้น ผู้พิพากษาจึงจำเป็นต้องใช้ดุลพินิจ ซึ่งแม้จะยึดโยงกับหลักการบางอย่าง แต่ไม่ถือว่าหลักการนั้นเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมาย ซึ่งการใช้ดุลพินิจของผู้พิพากษาในกรณีเช่นนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในกรณี “Penumbra”[6] กล่าวคือ เมื่อกฎหมายไม่ชัดเจน คลุมเครือ หรือไม่ครอบคลุม ผู้พิพากษาอาจสามารถใช้วิจารณญาณหรือดุลยพินิจในการตัดสินร่วมด้วยคือการมีช่องว่างในกฎหมาย (Open Texture of Law) สาเหตุหนึ่งมาจากธรรมชาติของกฎรับรองที่ไม่สามารถระบุได้ล่วงหน้าว่ากฎใดจะใช้ได้กับทุกสถานการณ์อย่างแน่นอน เมื่อไม่มีเกณฑ์ในกฎหมายที่ชัดเจนพอสำหรับกรณีเฉพาะ ผู้พิพากษาจึงจำเป็นต้องใช้ดุลพินิจเพื่อกำหนดแนวทางที่เหมาะสมอันเป็นกระบวนการที่ผู้พิพากษาสร้างกฎหมายผ่านคำพิพากษา[7]

ในทางตรงข้าม ดวอร์คินโต้แย้งว่าผู้พิพากษาในคดีนี้ไม่ได้ใช้ดุลพินิจในลักษณะที่ฮาร์ทเข้าใจ แต่ได้ตัดสินตามหลักการที่มีอยู่ภายในระบบกฎหมายอยู่แล้ว ดวอร์คินเสนอว่าระบบกฎหมายไม่ได้ประกอบด้วยกฎเท่านั้น แต่ยังรวมถึงหลักการ (Principles) ซึ่งมีลักษณะแตกต่างจากกฎโดยตรง กล่าวคือ กฎจะมีผลเป็นขาวหรือดำ (all-or-nothing) ขณะที่หลักการมีน้ำหนัก (Weight) และอาจต้องพิจารณาร่วมกับหลักการอื่นในกรณีเฉพาะ ตัวอย่างเช่น หลักการไม่ให้ผู้กระทำผิดได้ประโยชน์จากการกระทำผิดนั้นมีน้ำหนักสูงในบริบทของกฎหมาย และสามารถอ้างได้อย่างชอบธรรมตามในคดี Riggs v. Palmer[8] ในมุมมองของดวอร์คิน เมื่อผู้พิพากษาอาศัยหลักการเหล่านี้มาตัดสินคดี ผู้พิพากษาไม่ได้สร้างกฎหมายใหม่ แต่กำลังค้นหาคำตอบที่ถูกต้องที่สุด (Right Answer) ที่มีอยู่ภายในระบบกฎหมาย ดวอร์คินปฏิเสธแนวคิดที่ว่าผู้พิพากษามีอิสระแบบกว้างในการใช้ดุลพินิจ และยืนยันว่าการตัดสินคดีควรตั้งอยู่บนเหตุผลเชิงหลักการที่อธิบายได้ว่าเหตุใดคำพิพากษานั้นจึงเป็นธรรมและต่อเนื่องกับโครงสร้างของกฎหมายที่มีอยู่

ดวอร์คินเห็นว่าผู้พิพากษาไม่มีอำนาจที่จะสร้างหลักกฎหมายขึ้นมาได้ ผู้พิพากษามีหน้าที่เฉพาะในการตีความกฎหมาย และค้นหาหลักการในคดีที่มีความยุ่งยากซับซ้อนหรือมีปัญหาช่องโหว่ของกฎหมาย ดังนั้น เขาจึงได้นำเสนอผู้พิพากษาในอุดมคติที่เรียกว่า “ผู้พิพากษาเฮอร์คิวลีส” (Judge Hercules)[9] เพื่อเป็นแบบจำลองของผู้พิพากษา ผู้ที่มีทั้งความรู้และความสามารถที่ไม่จำกัดแต่เพียงการตีความกฎหมายตามเจตนารมณ์ของฝ่ายนิติบัญญัติหรือถือตามตัวบทอย่างเคร่งครัดเท่านั้น หากแต่ผู้พิพากษาจะต้องสำนึกตลอดเวลาว่าตนมีหน้าที่จะต้องค้นหาหลักการทางกฎหมายและความยุติธรรมที่อยู่ภายในระบบกฎหมายด้วยอย่างรอบด้าน โดยหลักการเหล่านี้อาจไม่ได้ปรากฏในรูปของกฎหมายลายลักษณ์อักษร แต่ฝังอยู่ในบรรทัดฐานทางกฎหมาย เช่น แนวคำพิพากษาและแนวคิดพื้นฐานด้านความยุติธรรม เพื่อนำมาประกอบ

---

[6] H.L.A. Hart, *The Concept of Law* (Oxford University Press 1961) 150.

[7] Ibid 100-110.

[8] Ronald Dworkin, *Taking Rights Seriously* (n 4) 24.

[9] Ronald Dworkin, *Law's Empire* (Harvard University Press 1986) 239.

ในการตีความ ให้เกิดความสอดคล้องทั้งในเชิงหลักการทางกฎหมายและหลักคุณธรรม อันจะนำไปสู่การตีความกฎหมายที่ถูกต้องและยุติธรรมที่สุด[10]

3.4 นิติวิธีต่างระบบกฎหมาย: คอมมอนลอว์ vs ซีวิลลอว์

เมื่อพิจารณาแนวคิดของฮาร์ทและดวอร์คินแล้ว ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะกล่าวถึงความแตกต่างของ “ระบบกฎหมาย” ที่เป็นบริบทของแนวคิดเหล่านี้ กล่าวคือ ระบบคอมมอนลอว์กับระบบซีวิลลอว์

ในระบบคอมมอนลอว์ หรือระบบกฎหมายจารีตประเพณี เป็นระบบกฎหมายที่ยึดถือเอาคำพิพากษาของศาลเป็นบ่อเกิดของกฎหมาย หรือเรียกว่า Judge made law ซึ่งศาลจะมีบทบาทสำคัญในการวางบรรทัดฐานของกฎหมาย แนวคำพิพากษาจึงมีฐานะเป็นตัวบทกฎหมาย เช่นในคดี Riggs v. Palmer ในปี ค.ศ. 1889 ที่ศาลนิวยอร์กใช้หลักการที่มิให้ผู้ใดได้รับประโยชน์จากการกระทำผิดของตน (No one shall be permitted to profit by his own fraud) มาเป็นเหตุผลในการกำจัดมิให้รับมรดก

ในทางตรงข้าม ระบบซีวิลลอว์เป็นระบบกฎหมายที่มีวิวัฒนาการมาจากกฎหมายโรมัน เป็นระบบที่มีหลักกฎหมายซึ่งสืบทอดมาจากหลักกฎหมายโรมัน ซึ่งให้ความสำคัญต่อกฎหมายลายลักษณ์อักษร มีการตราประมวลกฎหมายขึ้นมาใช้บังคับเพื่อวางเป็นหลักกฎหมายที่มีลักษณะทั่วไป โดยหลักแล้วศาลไม่มีอำนาจสร้างกฎหมายใหม่ การตีความกฎหมายจึงใช้หลักการตีความตามตัวอักษรและเจตนารมณ์ไปพร้อมกัน[11] ซึ่งประเทศไทยก็ใช้ระบบนี้ในปัจจุบัน ทำให้หลักกฎหมายหลายบทได้รับอิทธิพลมาจากประเทศที่ใช้ระบบซิวิลลอว์ รวมถึงหลักการกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควรตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1606 ก็ได้รับต้นแบบมาจากประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสมาตรา 727 ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 2339 และ 2343 ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นมาตรา 891 - 892[12]

อย่างไรก็ดี ในระบบกฎหมายไทย เมื่อไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายมาบังคับใช้โดยตรง เช่น ในกรณีที่ไม่สามารถดำเนินคดีแก่ทายาทที่ฆ่าเจ้ามรดกได้เพราะถึงแก่ความตายไปก่อน หรือกรณีทายาทลำดับเดียวกันฆ่าหรือพยายามฆ่ากันเอง ศาลสามารถใช้หลักการตามมาตรา 4 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งได้วางหลักไว้ว่า

“กฎหมายนั้น ต้องใช้ในบรรดากรณีซึ่งต้องด้วยบทบัญญัติใด ๆ แห่งกฎหมายตามตัวอักษร หรือตามความมุ่งหมายของบทบัญญัตินั้น ๆ”

และวรรคสองได้วางหลักไว้ว่า *“เมื่อไม่มีบทกฎหมายที่จะยกมาปรับคดีได้ ให้วินิจฉัยคดีนั้นตามจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น ถ้าไม่มีจารีตประเพณีเช่นว่านั้น ให้วินิจฉัยคดีอาศัยเทียบบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง และถ้าบทกฎหมายเช่นนั้นก็ไม่มีด้วย ให้วินิจฉัยตามหลักกฎหมายทั่วไป”*

---

[10] Mark D. Walters, ‘Legal Humanism and Law-as-Intergrity’ (2008) 67 The Cambridge Law Journal 352, 352.

[11] กรณ์กมล ประเสริฐศักดิ์, ‘นิติวิธีในการเทียบเคียงบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง’ (2564) 14(1) วารสารกระบวนการยุติธรรม 99, 103.

[12] บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, *คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก* (พิมพ์ครั้งที่ 2, นิติธรรม 2548) 80.

ดังนั้น เมื่อกรณีดังกล่าวไม่มีบทบัญญัติใช้บังคับโดยตรง ตามมาตรา 4 จะเปิดช่องให้วินิจฉัยตามจารีตประเพณี และถ้าไม่มีจารีตประเพณี ก็ให้อาศัยหลักกฎหมายทั่วไป ซึ่งลักษณะเช่นนี้สะท้อนแนวคิดของดวอร์คินว่า กฎหมายมิได้ประกอบด้วยเพียงกฎแต่ยังมีหลักการ (Principles) ซึ่งศาลต้องพิจารณาควบคู่กันเพื่อธำรงความเป็นเอกภาพและความยุติธรรมของระบบกฎหมายโดยรวม

4. บทวิเคราะห์ กรณีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 358/2554

มาตรา 1606 (1) โดยหลักต้อง “มีคำพิพากษาถึงที่สุด” ในคดีอาญา[13] อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันอาจถือได้ว่า มีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาว่า หากไม่สามารถดำเนินคดีแก่ทายาทที่กระทำการดังกล่าวได้เพราะทายาทคนดังกล่าวถึงแก่ความตายไปก่อนแล้ว ถือได้ว่าทายาทคนดังกล่าวเป็นบุคคลที่ต้องถูกกำจัดไม่ให้รับมรดกของเจ้ามรดกผู้ตายฐานเป็นผู้ไม่สมควรแล้ว[14] โดยพิจารณาได้จากคำพิพากษาศาลฎีกาดังต่อไปนี้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 358/2554 เมื่อข้อเท็จจริงปรากฏชัดแจ้งว่า สามีของเจ้ามรดกเป็นผู้กระทำโดยเจตนาให้เจ้ามรดกถึงแก่ความตายโดยมิชอบด้วยกฎหมายและไม่อาจดำเนินคดีแก่สามีของเจ้ามรดกได้เนื่องจากสามีเจ้ามรดกฆ่าตัวตายไปก่อนจึงถือได้ว่าสามีของเจ้ามรดกเป็นบุคคลที่ต้องถูกจำกัดมิให้รับมรดกของเจ้ามรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร

ในคดีนี้ศาลฎีกาพิจารณาว่า “แม้จะยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดทายาทคนดังกล่าวก็ตกเป็นผู้ถูกกำจัดมิให้รับมรดกแล้ว” จึงมีความเห็นออกมาโต้แย้งว่าคำพิพากษาศาลฎีกาดังกล่าวน่าจะเป็นการวินิจฉัยที่คลาดเคลื่อนต่อบทบัญญัติมาตรา 1606 (1)[15] ที่คดีต้องถึงที่สุดเสียก่อนว่าทายาทคนดังกล่าวได้ฆ่าเจ้ามรดก จึงจะถือว่าทายาทผู้นั้นถูกกำจัดมิให้รับมรดก ทั้งนี้ ศาสตราจารย์พรชัย สุนทรพันธุ์ มีความเห็นว่า “การที่ศาลฎีกาพิพากษาว่าผู้ที่ฆ่าเจ้ามรดกและฆ่าตัวตายเป็นผู้ถูกกำจัดมิให้รับมรดก ทั้ง ๆ ที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด คงเป็นเพราะศาลคำนึงถึงเจตนารมณ์ของมาตรา 1606 (1) ว่าไม่ต้องการให้ผู้ที่มีเจตนาไม่ดีต่อเจ้ามรดกได้รับมรดกเพราะอย่างไรก็ไม่สามารถดำเนินคดีกับผู้ที่ฆ่าเจ้ามรดกได้เพราะถึงแก่ความตายไปแล้ว”[16]

ตามทฤษฎีของดวอร์คินที่มีการวิเคราะห์ตำแหน่งของศีลธรรมในกฎหมายความสำคัญของสิทธิส่วนบุคคล และธรรมชาติของหน้าที่ตุลาการผู้พิพากษา ดวอร์คินมองว่าเมื่อต้องเผชิญกับคดีที่ยาก ซึ่งไม่มีกฎหมายหรือคำตัดสินก่อนหน้านี้ใช้บังคับ ผู้พิพากษาจะไม่ตรากฎหมายขึ้นมาใหม่ แต่จะตีความสิ่งที่เป็นส่วนหนึ่งของเอกสารทางกฎหมายอยู่แล้วโดยกฎหมายไม่ได้ประกอบด้วยกฎเท่านั้น แต่ยังรวมถึงมาตรฐานที่ไม่ใช่กฎด้วย เช่น หลักการและนโยบาย การตัดสินใจว่ากฎหมายคืออะไรนั้นขึ้นอยู่กับการพิจารณาทางศีลธรรมและการเมือง และจะต้องตีความกฎหมายในลักษณะที่ทำให้กฎหมายทั้งระบบมีความเชื่อมโยงกัน

---

[13] เพิ่งอ้าง 84.

[14] ชนิสา งามอภิชน, *คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยมรดก* (พิมพ์ครั้งที่ 2, วิญญูชน 2568) 150.

[15] กีรติ กาญจนรินทร์, *คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 6 มรดก* (พิมพ์ครั้งที่ 5, สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา 2566) 150.

[16] พรชัย สุนทรพันธุ์, *คำอธิบายกฎหมายลักษณะมรดก* (พิมพ์ครั้งที่ 12, สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา 2564) 220.

ซึ่งผู้พิพากษาจะต้องพิจารณาถึงหลักยุติธรรมและหลักศีลธรรมไปพร้อม ๆ กัน เพื่อให้ได้คำตอบที่ดีที่สุดสำหรับใช้บังคับในสังคม

การที่ศาลฎีกาพิพากษาให้สามีของเจ้ามรดกถูกจำกัดมิให้รับมรดกของเจ้ามรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร จึงเป็นไปตามทฤษฎีของดวอร์คิน ที่ว่ากฎหมายไม่ได้ประกอบด้วยกฎเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่สามารถนำหลักการอื่นมาใช้ประกอบได้ โดยในกรณีนี้สามารถนำหลักการที่ว่า “ไม่มีใครควรได้ประโยชน์จากการกระทำผิดของตนเอง” เข้ามาร่วมด้วย ซึ่งหลักการดังกล่าวก็เป็นไปตามกับ “หลักสุจริต” (Integrity) นั่นเอง

เมื่อพิจารณาคำพิพากษาดังกล่าว จะพบว่าผู้พิพากษาในคดีดังกล่าวได้ตีความกฎหมายโดยคำนึงถึงคำตอบที่ถูกต้องที่สุด (Right Answer) มากกว่าการตีความตามตัวบทกฎหมาย กล่าวคือ ผู้พิพากษาได้ตีความมาตรา 1606 (1) โดยที่ไม่ยึดติดกับข้อจำกัดของการมีคำพิพากษาถึงที่สุดหรือไม่ แต่ผู้พิพากษาพิจารณาข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ในคดีนี้ที่ชัดเจน ว่าเป็นการกระทำโดยเจตนาที่ทำให้เจ้ามรดกถึงแก่ความตาย ซึ่งผู้เป็นเหตุที่ทำให้ผู้อื่นถึงแก่ความตายไม่ควรได้รับประโยชน์จากการะทำใด ๆ

หากในกรณีดังกล่าวมีการตีความโดยยึดติดกับตามตัวบทกฎหมายอย่างเคร่งครัด อาจทำให้เกิดผลประหลาด เพราะหากสามีไม่ถูกกำจัดมิให้ได้รับมรดกตามบทบัญญัติที่ว่าผู้ที่ถูกกำจัดจะต้องเป็นผู้ที่ต้องคดีถึงที่สุดเสียก่อน มรดกจะตกไปสู่ทายาทลำดับถัดไปในฝั่งสามีของเจ้ามรดก แทนที่มรดกจะตกไปสู่ทายาทลำดับถัดไปในฝั่งของเจ้ามรดก ซึ่งขัดต่อหลักศีลธรรมและหลักความยุติธรรมโดยสิ้นเชิง เช่นนี้จึงควรตัดสินตาม “หลักการ” มากกว่ากฎเกณฑ์ เพราะเป็นกรณีที่เกี่ยวกับความยุติธรรมทางศีลธรรม กล่าวคือ เมื่อสามีเป็นผู้ที่ตั้งใจที่จะฆ่าภริยา การกระทำของสามีนั้นไม่สุจริต ดังนั้น การตัดสินคดีนี้ต้องดูว่าความยุติธรรมในระบบควรเป็นเช่นใด มิใช่เพียงแต่ปฏิบัติตามตัวบทเพียงอย่างเดียว อีกทั้งการที่พิพากษาว่า “แม้จะยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดทายาทคนดังกล่าวก็ตกเป็นผู้ถูกกำจัดมิให้รับมรดกแล้ว” ยังเป็นการตีความโดยคำนึงถึงหลักศีลธรรมเพื่อปิดช่องว่างไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลประโยชน์จากการกระทำความผิดของตน ซึ่งในคดีดังกล่าวผู้พิพากษาในหาได้แต่ชี้ขาดแค่ข้อพิพาทโดยยึดตามตัวบทกฎหมายเป็นหลัก หากแต่ยังพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เพื่อให้การตีความกฎหมายสะท้อนเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายมากที่สุด

ดวอร์คินมีแนวคิดว่า สำหรับ “กฎเกณฑ์” หากมีสองกฎที่ขัดแย้งกัน ย่อมต้องมีกฎเกณฑ์ใดกฎเกณฑ์หนึ่งที่ไม่สมบูรณ์หรืออาจเป็นได้เพียงข้อยกเว้นของอีกกฎเกณฑ์ ดังนั้น จึงไม่สามารถที่จะปรับกฎเกณฑ์หลายกฎเกณฑ์พร้อมกันได้ อย่างไรก็ดี สำหรับ “หลักการ” หากมีหลักการหลายหลักการที่ขัดแย้งกัน ผู้ปรับใช้หลักการนั้นต้องใช้ดุลพินิจชั่งน้ำหนักความสำคัญของทุก ๆ หลักการที่เกี่ยวข้อง ทำให้สามารถใช้หลักการหลายหลักการเพื่อแก้ปัญหาทางกฎหมายได้[17]

[17] อรุณรุ่ง ขำนาท และคณะ, ‘การใช้ดุลยพินิจและเหตุผลของผู้พิพากษาในทรรศนะทางนิติปรัชญาของ H.L.A. Hart’ (2568) 2 วารสารนิติปริทัศน์ 1, 8.

เมื่อพิเคราะห์มาตรา 1606 (1) จะพบว่ามาตราดังกล่าวสะท้อน “หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์” (Presumption of Innocence) อันมีไว้เพื่อป้องกันมิให้รัฐเข้ามาจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนอย่างไร้ขอบเขต จนกว่าบุคคลจะผ่านกระบวนการพิสูจน์ความผิด แต่ในคดีนี้ เมื่อยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีอาญา จึงจะเห็นได้ว่า มีหลักการสองหลักการที่ขัดแย้งกันอยู่ คือ หลักสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ขัดแย้งกันกับหลักสุจริต ดังนั้น ตามแนวคิดของดวอร์คินเมื่อมีหลักการสองหลักการขัดแย้งกัน ผู้พิพากษาคดีนี้ต้องชั่งน้ำหนักว่าควรยึดหลักการใด โดยควรเป็นการตีความกฎหมายที่สอดคล้องกับแนวความคิดของดวอร์คินว่าด้วยการตีความโดยต้องคำนึงที่ผลคำตอบที่ถูกต้องที่สุด (Right Answer) ให้สอดคล้องทั้งในหลักยุติธรรมและหลักศีลธรรมมากกว่าการยึดติดตามตัวบทกฎหมาย

เมื่อไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดในคดีอาญาว่าสามีของเจ้ามรดกเป็นผู้กระทำความผิด ในทางทฤษฎีผู้พิพากษาไม่ควรมีความคิดเอนเอียงและตัดสินไปว่าจำเลยได้กระทำความผิดโดยปราศจากพยานหลักฐานที่ชัดเจน อย่างไรก็ดี คดีนี้เมื่อผู้พิพากษาเห็นว่า ข้อเท็จจริงปรากฏชัดว่าสามีของเจ้ามรดกฆ่าเจ้ามรดกจริง ดังนั้น ผู้พิพากษาจึงควรให้ความสำคัญในหลักสุจริตมากกว่าหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ อันจะเป็นการปรับใช้กฎหมายเพื่อให้เป็นไปตามบริบทของสังคม และเป็นการตีความทางกฎหมายที่เคารพต่อเจตนารมณ์ที่แท้จริงของมาตรา 1606 (1) รวมถึงเคารพต่อเจตนารมณ์โดยรวมของกฎหมายทั้งระบบด้วย

5. บทวิเคราะห์ กรณีทายาทลำดับเดียวกันฆ่ากันเอง

คำว่า “ผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนตน” (A Person Having a Prior Right to the Succession) ในมาตรา 1606 (1) นั้น ในทางตำราหมายความว่า หากผู้ถูกฆ่าหรือพยายามฆ่านั้นมีชีวิตอยู่ ผู้ฆ่าหรือพยายามฆ่าจะไม่ได้รับมรดก แต่ถ้าผู้นั้นตาย ผู้ฆ่าหรือพยายามฆ่าจะได้รับมรดก[18] เช่นนี้ การฆ่าหรือพยายามฆ่าทายาทลำดับเดียวกัน หรือการฆ่าหรือพยายามฆ่าผู้รับมรดกรายอื่นที่สิทธิรับมรดกพร้อมกับตน (ไม่ว่าจะเป็นทายาทโดยธรรมหรือผู้รับพินัยกรรม) แม้จะทำให้ผู้ลงมือได้รับส่วนแบ่งในมรดกของตนเพิ่มขึ้นก็ตาม ก็ไม่เป็นการฆ่าหรือพยายามฆ่าผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนตน ผู้ลงมือจึงไม่ถูกกำจัดมิให้รับมรดกตามมาตรานี้[19]

สมมติว่าในปี 3025 มีโศกนาฏกรรมเกิดขึ้น 2 คดีเกิดขึ้นในเวลาไล่เลี่ยกัน ได้แก่ คดีที่ 1 คือ คดีฆาตกรรมชลัทโดยงามเชิด อาของชลัท และคดีที่ 2 คือ คดีฆาตกรรมขจรโดยอรอนงค์ พี่สาวของขจร โดยต่อมา ศาลได้มีคำพิพากษาให้ทั้งงามเชิดและอรอนงค์มีความผิดฐานฆ่าผู้อื่นโดยไตร่ตรองไว้ก่อนและคดีถึงที่สุดแล้ว เฉิดฉาย มารดาของชลัทและเป็นพี่ร่วมบิดามารดาของงามเชิด เมื่อได้ฟังคำพิพากษาก็รู้สึกเสียใจเป็นอย่างยิ่งและตรอมใจตาย และหลังจากนั้นจามจุรี บิดาของขจรและอรอนงค์ที่ถึงแก่กรรมในเวลาต่อมา

---

[18] เฉลิมชัย เกษมสันต์, ม.ล. *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยมรดก* (พิมพ์ครั้งที่ 8, สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา 2556) 172.

[19] ชนิสา งามอภิชน, *คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยมรดก* (เชิงอรรถ 14) 152.

ภายหลังจากที่เจ้ามรดกทั้งสองถึงแก่กรรม ได้มีการฟ้องร้องคดีมรดกขึ้นสู่ศาล โดยสำหรับคดีที่ 1 ศาลได้วินิจฉัยว่า งามเชิดฆ่าชลัท ผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนตน งามเชิดจึงต้องถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควรตามมาตรา 1606 (1)

ทว่า ในคดีที่ 2 ผู้พิพากษาในองค์คณะถกเถียงกันอย่างดุเดือด ในประเด็นที่ว่าอรอนงค์ควรถูกกำจัดมิให้รับมรดกของจามจุรีหรือไม่ โดยท่านสมศักดิ์ หนึ่งในผู้พิพากษาได้ยกเหตุผลขึ้นมาอธิบายว่า กฎหมายบัญญัติแต่เพียงให้กำจัดผู้ที่ฆ่าเจ้ามรดกหรือผู้มีสิทธิได้รับมรดกก่อนตนมิให้รับมรดกเท่านั้น ไม่มีบทบัญญัติที่ให้กำจัดทายาทลำดับเดียวกันมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร จึงไม่ควรบัญญัติกฎหมายใหม่ขึ้นมาวินิจฉัยคดี อย่างไรก็ตาม ท่านโฉมงาม ผู้พิพากษาที่ได้ศึกษาทฤษฎีของดวอร์คินมาอย่างช่ำชอง เห็นว่า “หลักการไม่ให้ผู้กระทำความผิดได้ประโยชน์จากการกระทำผิด” เป็นหลักการที่สามารถสกัดออกมาได้จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งปรากฏในตัวบทมาตรา 1606 หรือแม้แต่มาตราในบรรพอื่น ๆ เช่น มาตรา 1441[20] และ 1442[21] ที่วางหลักเรื่องการเลิกสัญญาหมั้นและการคืนหรือไม่คืนของหมั้นแก่ชายหรือหญิงที่ไม่สมควรสมรส หรือมาตรา 411[22] ที่วางหลักเกี่ยวกับการห้ามเรียกร้องคืนทรัพย์จากการชำระหนี้ที่เป็นโมฆะจากเหตุฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี

หากตัดสินให้การฆ่าทายาทในลำดับเดียวกันแล้วยังได้รับมรดก ก็จะเป็นการสร้างบรรทัดฐานที่ไม่ดีแก่สังคม ท่านโฉมงามจึงขอเจริญรอยตามผู้พิพากษาเฮอร์คิวลีสที่จะใช้เหตุผลชั่งน้ำหนักของหลักการที่เกี่ยวข้องทั้งหมดเพื่อหาข้อสรุปในการพิจารณาคดีที่มีข้อยุ่งยากเช่นนี้ โดยการหยิบยกหลักการความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Principles of Integrity) ของดวอร์คินมาร่วมพิจารณาด้วย

ดวอร์คินได้แบ่งหลักการความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเป็นสองรูปแบบ ได้แก่ 1) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในกระบวนการนิติบัญญัติ (Integrity in Legislation) และ 2) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการตัดสินคดี (Integrity in Adjudication)[23] ซึ่งเป็นหลักการว่าด้วยการบัญญัติกฎหมายควรมีความสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งระบบ และการตัดสินคดีก็ควรตัดสินไปในทิศทางเดียวกัน สะท้อนแนวคิดของชุมชนในเรื่องความยุติธรรม

เมื่อนำหลักการดังกล่าวมาพิจารณาแล้ว จะเห็นว่าการฆ่าผู้อื่นเป็นการกระทำความผิดอย่างร้ายแรงตามมุมมองของกฎหมายไทย เพราะได้มีการบัญญัติความผิดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาด้วยอัตราโทษสูง และหากพิจารณาแนวทางการตัดสินคดีของไทยที่ผ่านมาจะพบว่า หากมีการกระทำความผิดทาง

---

[20] มาตรา 1441 “ถ้าคู่หมั้นฝ่ายหนึ่งตายก่อนสมรส อีกฝ่ายหนึ่งจะเรียกร้องค่าทดแทนมิได้ ส่วนของหมั้นหรือสินสอดนั้นไม่ว่าผู้หมั้นหรือผู้รับหมั้นตาย ผู้รับหมั้นหรือฝ่ายผู้รับหมั้นไม่ต้องคืนให้แก่ฝ่ายผู้หมั้น”

[21] มาตรา 1442 “ในกรณีมีเหตุสำคัญอันเกิดแก่ผู้รับหมั้นทำให้ผู้หมั้นไม่สมควรสมรสกับผู้รับหมั้นนั้น ผู้หมั้นมีสิทธิบอกเลิกสัญญาหมั้นได้และให้ผู้รับหมั้นคืนของหมั้นแก่ผู้หมั้น”

[22] มาตรา 441 “ถ้าบุคคลจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ เพราะเอาสังหาริมทรัพย์ของเขาไปก็ดี หรือเพราะทำของเขาให้บุบสลายก็ดี เมื่อใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่บุคคลซึ่งเป็นผู้ครองทรัพย์นั้นอยู่ในขณะที่เอาไป หรือขณะที่ทำให้บุบสลายนั้นแล้ว ท่านว่าเป็นอันหลุดพ้นไปเพราะการที่ได้ใช้ให้เช่นนั้น แม้กระทั่งบุคคลภายนอกจะเป็นเจ้าของทรัพย์หรือมีสิทธิอย่างอื่นเหนือทรัพย์นั้น เว้นแต่สิทธิของบุคคลภายนอกเช่นนั้นจะเป็นที่รู้อยู่แก่ตนหรือมิได้รู้เพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของตน”

[23] Ronald Dworkin, *Taking Rights Seriously* (n 4) 217.

อาญาแล้วก็อาจทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับประโยชน์ทางแพ่งด้วย เช่น กรณีของการคิดดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนด ถึงแม้ว่าประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จะบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในมาตรา 654 ว่า “ท่านห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าต่อปี ถ้าในสัญญากำหนดดอกเบี้ยเกินกว่านั้น ก็ให้ลดลงมาเป็นร้อยละสิบห้าต่อปี” แต่การคิดดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดก็มีความผิดทางอาญาด้วยตามพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พ.ศ. 2560 จึงเป็นผลให้แนวคำตัดสินของศาลจะถือว่าการเรียกดอกเบี้ยเกินอัตราที่กฎหมายกำหนดจะส่งผลให้ส่วนของดอกเบี้ยนั้นเป็นโมฆะเลย โดยมิได้ใช้การปรับลดดอกเบี้ยตามมาตรา 654 แต่อย่างใด

นอกจากนี้ แนวคิดของดวอร์คินไม่จำเป็นต้องขัดต่อระบบกฎหมาย หากการใช้หลักการเพื่อการตีความนั้นตั้งอยู่บนฐานของเหตุผล เป็นไปเพื่อส่งเสริมเจตนารมณ์ของกฎหมาย ไม่ใช่เพื่อสร้างกฎหมายใหม่ เพราะหลักการที่หยิบยกมาอ้างย่อมเป็นส่วนหนึ่งของหลักการทางกฎหมายอยู่แล้วนำมาสะท้อนผ่านแนวคำพิพากษา การตีความบทบัญญัติมาตรา 1606 (1) ให้รวมถึงกรณีที่ทายาทลำดับเดียวกันฆ่ากันเองจึงอาจไม่ขัดต่อกฎหมายลายลักษณ์อักษร แต่เป็นการทำให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมายซึ่งทำให้ระบบกฎหมายสามารถตอบสนองต่อหลักการทางกฎหมายได้อย่างสมบูรณ์ขึ้น

ด้วยเหตุนี้ ในระหว่างที่ยังมิได้มีการปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติ การใช้แนวคิดของดวอร์คินจึงอาจเป็นแนวทางที่สมเหตุสมผลในการแก้ปัญหากรณีที่ตัวบทมิได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนหรือไม่ครอบคลุม เพราะระบบกฎหมายมิอาจนิ่งเฉยปล่อยให้ผู้กระทำผิดได้รับผลประโยชน์จากการกระทำอันมิชอบของตนได้ หากผู้พิพากษาไม่วินิจฉัยกำจัดอรอนงค์มิให้รับมรดกก็จะทำให้มีผลประหลาดเกิดขึ้น กล่าวคือ ทั้ง ๆ ที่อรอนงค์ลงมือฆ่าผู้อื่นเช่นเดียวกับงามเชิด แต่เหตุใดอรอนงค์จึงได้รับประโยชน์จากการฆ่าทายาทลำดับเดียวกันเพราะมีสิทธิในส่วนแบ่งมรดกมากกว่าเดิม ซึ่งขัดต่อหลักการที่ปรากฏในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เอง รวมถึงหลักกฎหมายดังที่ได้กล่าวไป เช่นนี้ ท่านโฉมงามจึงเขียนคำพิพากษากำจัดอรอนงค์มิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร

6. สรุป และข้อเสนอแนะ

จากเหตุผลที่แสดงในบทวิเคราะห์ ผู้เขียนมีความเห็น ดังนี้

<u>ประเด็นแรก</u> การที่ศาลตัดสินให้ทายาทที่ฆ่าเจ้ามรดกถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควรแม้ว่าจะไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุด ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 358/2554 นั้น มีความเหมาะสมแล้ว

<u>ประเด็นที่สอง</u> คือ หากมีคดีขึ้นสู่ศาลโดยปรากฏข้อเท็จจริงว่า ทายาทลำดับเดียวกันฆ่ากันเองศาลควรตัดสินให้ทายาทที่กระทำการดังกล่าวถูกกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร ตามมาตรา 1606 (1)

คำตอบของทั้งสองประเด็นข้างต้น เกิดจากการศึกษาแนวคิดของโรนัลด์ ดวอร์คิน และทัศนะของเขาต่อคดี Riggs v. Palmer (1889) ที่นำ “หลักสุจริต” อันเป็นหลักการที่เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายมาพิจารณาประกอบด้วย โดยผู้เขียนเห็นว่า การตอบคำถามทั้งสองข้อในแนวทางเช่นนี้ จะทำให้ผู้พิพากษาสามารถปรับใช้กฎหมายได้อย่างเหมาะสมที่สุด สอดคล้องกับศีลธรรม และไม่ทำให้เกิดผลประหลาด อีกทั้งยังเป็นการสร้างบรรทัดฐานอันดีให้แก่สังคมต่อไป

ทั้งนี้ ผู้เขียนจึงขอเสนอแนะเพิ่มเติมว่า เหตุแห่งการกำจัดมิให้รับมรดกฐานเป็นผู้ไม่สมควร ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1606 ยังมีอีกหลายประการ[24] ซึ่งหากนำไปต่อยอดวิพากษ์ถึงความเหมาะสมของการปรับใช้อนุมาตราอื่น ๆ ตามแนวคิดเชิงนิติปรัชญาได้ ก็จะเป็นประโยชน์ในอนาคต

[24] โปรดดูมาตรา 1606 วรรคหนึ่ง อนุมาตรา (2) ถึง (6)